

PODLOŽNOST VRŠNJAČKOM PRITISKU KOD ADOLESCENATA - IZAZOVI DEFINIRANJA I MJERENJA⁴

SAŽETAK

Cilj ovog rada bio je konstruirati višedimenzionalnu skalu podložnosti vršnjačkom pritisku te utvrditi razlikuje li konstruirana skala adolescente s obzirom na spol i razred.

U istraživanju je sudjelovalo 217 učenika prvih, drugih i trećih razreda srednjih škola u Zagrebu. Uzorak čini 66% djevojčica i 34% dječaka u dobi od 15 do 18 godina starosti.

Područja vršnjačkog pritiska i skupina potencijalnih čestica za skalu definirani su na temelju Brownove i Clasenove (1985.) konceptualizacije vršnjačkog pritiska prema kojoj se vršnjački pritisak javlja u pet područja života adolescenata te rezultata fokusnih grupa s adolescentima. Redukcija čestica provedena je s obzirom na raspršenja rezultata za svaku česticu, rezultate faktorskih analiza za svako od pet područja vršnjačkog pritiska,

¹ Prof.dr.sc. Marija Lebedina Manzoni, psihologinja, e-mail: marija@erf.hr

² Martina Lotar, psihologinja, e-mail: martina.lotar@gmail.com

³ Neven Ricijaš, socijalni pedagog, e-mail: neven.ricijas@gmail.com

⁴ Ovaj rad je dio projekta broj 013-0000000-3325 pod nazivom »Utjecaj vršnjačkog pritiska u doba adolescencije« financiranog od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: listopad, 2008.
UDK 159.922.8:376.5

Marija
Lebedina-
Manzoni¹
Martina Lotar²
Neven Ricijaš³
Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski
fakultet
Odsjek za poremećaje u
ponašanju

Ključne riječi:

adolescenti, utjecaj
vršnjaka, vršnjački pritisak,
rizična ponašanja.

korelacije među česticama i korelacije čestica s ukupnim rezultatom te rezultata faktorske analize cijele skale.

Konstruirana skala podložnosti vršnjačkom pritisku sastoji se od 22 čestice koje se raspoređuju u pet faktora (1. odnosi s vršnjacima, 2. fizički izgled, 3. odnosi s roditeljima, 4. rizična ponašanja i 5. ponašanje u školi) te se može zaključiti kako pokazuje zadovoljavajuću faktorsku strukturu i unutarnju konzistenciju. Rezultati ovog istraživanja pokazali su kako su dječaci, u odnosu na djevojčice, podložniji vršnjačkom pritisku u području rizičnih ponašanja, no nema razlike u podložnosti vršnjačkom pritisku s obzirom na razred koji adolescenti pohađaju.

UVOD

U razmatranju različitih determinanti ljudskog ponašanja važno mjesto zauzima utjecaj drugih ljudi kao kontinuirani proces koji utječe na socijalizaciju pojedinca u svim razdobljima njegovog života. Tijekom procesa socijalizacije kod pojedinca se razvijaju standardi ponašanja, vještine i osobine ličnosti koje se procjenjuju kao primjerene u kulturi i sredini u kojoj osoba živi (Parke i Buriel, 2001.). Svako društvo ima specifične izvore za učenje socijalnih normi, a u zapadnim kulturama to su najčešće obitelj, škola i vršnjaci. Upravo su vršnjaci najznačajniji element socijalizacije u adolescenciji, kada je mlada osoba spremna »odbaciti« prijašnje utjecaje (roditelje i školu te neke usvojene socijalne norme) zbog prihvaćenosti, dokazivanja i osjećaja ravnopravnosti u grupi. Utjecaj vršnjaka raste porastom dobi djece, u ranoj adolescenciji dosiže svoj maksimum, a opada postizanjem neovisnosti od roditelja ili skrbnika i formiranjem autonomnog identiteta, tj. osobnih stavova i prosudbi (Berndt i Ladd, 1989.).

POJMOVNA ODREĐENJA VRŠNJAČKOG UTJECAJA I VRŠNJAČKOG PRITISKA

U suvremenoj se stručnoj i znanstvenoj literaturi nailazi na različito definiranje pojma *utjecaj vršnjaka* i *vršnjački pritisak*. Pojedini autori (Kiran-Esen, 2003.; Sim i Koh, 2003.) smatraju kako je *svaki* utjecaj vršnjaka zapravo vršnjački pritisak, te definiraju vršnjački pritisak kao nagovaranje i poticanje osobe na određene radnje, ističući kako taj pritisak može biti direktan i indirektan, pri čemu kod indirektnog pritiska osoba nije niti svjesna da je pod utjecajem vršnjaka. Neki drugi autori (McIntosh, MacDonald i Nckeganey, 2003.; Urberg i sur., 2003.) smatraju kako pojam vršnjački pritisak predstavlja *direktno* vršnjačko poticanje, nagovaranje ili prijetnju za manifestiranje određenog ponašanja, dok je sve ostalo utjecaj.

U ovom kontekstu, utjecaj vršnjaka moguće je razmatrati kroz informacijski i normativni utjecaj (Unger i sur., 2001.; Aronson, Wilson i Akert, 2005.). *Informacijski*

utjecaj je utjecaj drugih ljudi koji dovodi do konformizma zato što druge vidimo kao izvor informacija za usmjeravanje svojeg ponašanja, odnosno konformiramo se drugima jer vjerujemo da je njihovo tumačenje situacije točnije. Na primjer, mladoj osobi vršnjaci daju informaciju o tome kako je pivo prehrambeni proizvod pa je kao takvo prihvatljivo za konzumaciju i uopće nije štetno. Pri tome vršnjaci nude adolescentu pivo te mu pružaju pozitivno potkrepljenje ako im se pridruži u ispijanju. *Normativni utjecaj* je utjecaj drugih ljudi koji nas vodi konformiranju kako bi nas ti drugi prihvatili i kako bismo im se sviđjeli. Tada ponašanje rezultira javnim, ali ne nužno i privatnim prihvaćanjem vjerovanja i ponašanja grupe. Unger i sur. (2001.) kod adolescentskog početka pušenja navode kako tada mlada osoba percipira pušenje kao socijalnu normu prihvaćenosti u društvu, te počinje pušiti bez obzira je li bila aktivno, neposredno nagovarana da počne pušiti. Adolescenti najčešće počinju pušiti pod normativnim utjecajem jer često imaju sve informacije o štetnosti pušenja, ali je takvo ponašanje prihvatljivo ili čak poželjno među njihovim vršnjacima.

Međutim, adolescenti nisu pasivne osobe čije je ponašanje samo odgovor na utjecaj vršnjaka. Svi mi biramo društvo i grupu s kojom želimo provoditi svoje vrijeme i s kojom želimo ući u različite socijalne interakcije. Stoga je sam odabir društva važan čimbenik za razumijevanje ponašanja adolescenata u grupi. Iz te perspektive, Urberg i sur. (2003.) navode rezultate različitih istraživanja prema kojima su efekti *odabira* prijatelja jednako važni, ako ne i važniji, od samih efekata *utjecaja* prijatelja na različita ponašanja adolescenata, pogotovo rizična ponašanja. Tako isti autori predlažu dvokomponentni model utjecaja vršnjaka na ponašanje adolescenata koji je važan za razumijevanje rizičnih ponašanja mladih:

1. *odabir prijatelja* - proces odabira prijatelja nije slučajan. Prijatelji i društvo koje adolescenti biraju slični su njima i prije nego se počnu družiti, budući da je ovaj proces kod osoba uvjetovan potrebom za najmanjom mogućom promjenom vlastitih stavova, uvjerenja i ponašanja. Stoga niti sam proces biranja utjecajnih vršnjaka nije slučajan.

2. *utjecaj prijatelja* - (a) osobine ličnosti adolescenta, (b) odnos s prijateljima i (c) kontekst u kojemu se družu važni su čimbenici koji vode do (ne)konformiranja s vršnjacima. Individualne karakteristike mogu adolescenta učiniti više ili manje prijemčivim na utjecaj vršnjaka da se upusti u različita rizična ponašanja, ali i na formiranje slike o sebi i zadržavanje primjerenih i očekivanih socijalnih vrijednosti. Tako su, primjerice, adolescenti s poremećajem socijalne anksioznosti podložniji pritisku vršnjaka za konzumiranje marihuane, od onih kod kojih taj poremećaj nije prisutan (Buckner, i sur. 2006.). Berndt (1996., prema Burton, Ray i Mehta, 2003.) zaključuje kako su djeca nižeg socioekonomskog statusa, te ona s lošijom kvalitetom odnosa s drugim važnijim osobama (roditelji, članovi obitelji, prijatelji) podložnija pritisku vršnjaka. S druge pak strane, istraživanje Urberg i sur. (2003.) pokazalo je kako su najviše prihvaćeni vršnjaci u društvu najviše skloni konformiranju s prijateljima, što povezuju s njihovim visokim vrednovanjem prijateljstva i pripadnosti grupi.

No moguće je također objašnjenje da je prihvaćenost u grupi rezultat njihove veće podložnosti vršnjačkom pritisku.

Iz svega navedenog nameće se zaključak kako je ponašanje adolescenta u grupi vršnjaka potrebno sagledavati kao složen proces koji objedinjuje osobine samog adolescenta, uvjerenja, vrijednosti i stavove koje nosi iz okoline primarne socijalizacije (obitelj, škola, susjedstvo), čimbenike koji su doprinijeli odabiru specifičnog društva vršnjaka koje ima svoja uvjerenja, vrijednosti i stavove, te neposredno ponašanje vršnjaka u određenom kontekstu.

Autori ovog rada skloniji su preuzeti pristup prema kojemu se utjecaj vršnjaka smatra sastavnim dijelom socijalizacije i on postoji samim prisustvom vršnjaka u životu adolescenta te ga je nemoguće izbjeći. Pojam vršnjačkog pritiska je puno uži konstrukt i predstavlja samo jedan mali dio vršnjačkog utjecaja, a odnosi se na očekivanje vršnjaka da se pojedinac ponaša na određeni način bez obzira na njegove želje. Ako se adolescent konformira očekivanjima vršnjaka, slijedi pozitivno potkrjepljenje u obliku boljeg prihvaćanja, višeg statusa u grupi, divljenja vršnjaka i sl., a ako do konformiranja ne dođe, slijede sankcije poput odbacivanja, izrugivanja, izbjegavanja, ogovaranja i sl. Sve što adolescent čini samo da bi došao do pozitivnog potkrjepljenja ili izbjegao sankcije vršnjaka možemo definirati kao podložnost vršnjačkom pritisku. Pri tome taj pritisak ne mora biti eksplicitan kao na primjer verbalizirana prijetnja, nego može biti i suptilan tako da grupa ne postavlja direktne zahtjeve prema pojedincu već mijenja svoje ponašanje ovisno o tome ponaša li se on u skladu s njihovim očekivanjima ili ne.

Podložnost vršnjačkom pritisku najizraženija je u ranoj i srednjoj adolescenciji, a opada u kasnoj adolescenciji (Brown, Clasen i Eicher, 1986.), a neki autori ističu kako se vrhunac podložnosti vršnjačkom pritisku javlja u 15. godini (Tolan i Cohler, 1993.). Takvi navodi sukladni su s Eriksonovom (1968.) teorijom razvoja ego identiteta. Prema Eriksonu (1968.) u razdoblju od dvanaeste do dvadesete godine osoba se nalazi u petom stupnju psihosocijalnog razvoja te u tom razdoblju formira vlastiti identitet. U tom je razdoblju mlada osoba podijeljena između ovisnosti o roditeljima i veće samostalnosti, traganja za vlastitim ja, izgrađivanjem samopoštovanja. Želja da se bude prihvaćen u grupi često znači konformiranje, čak i kad to znači odustajanje od vlastitih želja i stavova. Adolescenti uglavnom ne osjećaju neposredan vršnjački pritisak, a često uopće ne moraju biti svjesni da su mu u određenoj mjeri izloženi. Podložnost vršnjačkom pritisku, naime, češće dolazi zbog želje samog adolescenta da se uklopi u grupne norme i bude prihvaćen od vršnjaka. Što više pojedinac želi biti član grupe, teže mu je odoljeti vršnjačkom pritisku. S razvojem vlastitog identiteta, snažna potreba za pripadanjem grupi i konformiranje normama grupe vršnjaka prestaje biti nužna za vlastiti osjećaj dobrobiti (Brown, Clasen i Eicher, 1986.).

Najčešće adolescenti s nižom pozicijom u strukturi grupe ili oni koji još nisu sigurni pripadaju li željenoj grupi podliježu pritisku članova s višom pozicijom u strukturi grupe. Tada je podložnost vršnjačkom pritisku način održavanja prijateljstva s članovima grupe.

Moguće je zaključivati i o povezanosti podložnosti vršnjačkom pritisku sa samopoštovanjem osobe na način da je vjerojatnost podložnosti vršnjačkom pritisku manja što je samopoštovanje veće (Kaplan, 2004.).

Vršnjački pritisak najčešće se dovodi u vezu s problematičnim ponašanjem (usmjeravanje i nagovaranje prema neprihvatljivim ponašanjima). Tako su se i istraživači i praktičari uglavnom usmjeravali na negativne aspekte vršnjačkih odnosa, tj. na manifestiranje društveno neprihvatljivog ponašanja. Međutim, ulogu vršnjačkih odnosa u adolescenciji ipak je moguće sagledati na dva načina:

a) kao ono što mlade vodi na pobunu, rizično ponašanje, slabe radne navike, zanemarivanje školskih obveza, a taj utjecaj smatra se presudnim za ponašanja koja i roditelji i javnost smatraju neprihvatljivima

b) kao rezonator koji mladima pomaže u njihovoj tranziciji od gotovo potpune ovisnosti o roditeljima prema neovisnosti mišljenja i djelovanja.

U prvom slučaju radi se o negativnim aspektima socijalizacije, a najčešće je riječ o ponašanjima koja izazivaju najveće neodobravanje roditelja (rizična ponašanja): konzumiranje alkohola, droge, pušenje, rani ulazak u seksualne aktivnosti, zanemarivanje škole.

Razmatrajući odnose s vršnjacima kao pozitivan proces, možemo reći kako vršnjaci pomažu mladoj osobi u prilagođavanju bilo pojedincima ili drugim grupama, dijeljenju uspjeha i poraza (odlični su »poligon« za vježbanje međuljudskih odnosa), učenje komunikacije i empatije, procjenjivanju sebe i drugih, dok kritikom i ocjenama vršnjaci suočavaju pojedinca s njegovim ponašanjem. Vršnjaci podržavaju jedni druge u razdoblju kada se suočavaju s mnoštvom novih iskustava i bore za samostalnost. Kako su svi izloženi istim pritiscima i stresovima, adolescenti osjećaju kako ih vršnjaci najbolje razumiju. Podržavajuća prijateljstva u tom razvojnem razdoblju jačaju samopoštovanje mladih i olakšavaju nošenje sa stresom (Kaplan, 2004.). Suprotno ustaljenom mišljenju po kojem vršnjačka skupina onemogućava adolescenta u dosezanju njegovih potencijala, ona može biti, i najčešće jest, podrška i ohrabrenje adolescentima u razvoju njihovih mogućnosti i snaga. Odbačenost od vršnjaka jedan je od najtežih emocionalnih položaja u kojem se adolescent može naći (Bastašić, 1995.). Upravo zato adolescenti žele izbjeći odbacivanje svojih vršnjaka pa su spremni popustiti pod pritiscima. Što je strah od odbacivanja veći, i podložnost vršnjačkom pritisku je veća.

Za ličnost u razvoju, idealnim se čini kada se njene odluke temelje na kombinaciji vrijednosti internaliziranih u obitelji, onih nastalih nezavisnim razmišljanjima te vrijednostima koje su nastale kroz odnose s prijateljima i drugim važnim osobama. Da bi se postigla ova ravnoteža, ne treba težiti minimaliziranju vršnjačkog utjecaja, već osiguranju jakih alternativnih obrazaca ponašanja i razmišljanja ili formiranja vršnjačkih grupa koje bi razvijale pozitivne akademske i socijalne aktivnosti.

ISTRAŽIVANJA U PODRUČJU VRŠNJAČKOG PRITISKA

Istraživanja u području vršnjačkog pritiska uglavnom su se usmjeravala na podložnost vršnjačkom pritisku u području rizičnih ponašanja pa se tako vršnjački pritisak najčešće povezuje s pušenjem te konzumacijom alkohola i droga. Istraživanja koja proučavaju etiologiju i fenomenologiju rizičnog, antisocijalnog i delikventnog ponašanja mladih, uzroke takvog ponašanja, između ostalog, traže i u vršnjačkom pritisku. Ovakve postavke potkrijepljene su i mnogobrojnim istraživanjima koja govore o visokoj povezanosti između konzumiranja droge kod mladih osoba i njihovog društva vršnjaka (Coggans i McKellar, 1994.; Farrell i White, 1998.; Reed i Rowntree, 1997.; prema McIntosh, MacDonald i McKeganey, 2003.).

Sim i Koh (2003.) navode kako aktualna konceptualizacija podložnosti vršnjačkom pritisku razlikuje dvije vrste pritiska: (a) podložnost neutralnom vršnjačkom pritisku i (b) podložnost antisocijalnom vršnjačkom pritisku. *Neutralni vršnjački pritisak* odnosi se na različita neutralna ponašanja koja u svojoj osnovi nisu niti poželjna niti nepoželjna (npr. gledanje filmova, izlasci s društvom, način oblačenja i sl.), dok je *antisocijalni vršnjački pritisak* vezan uz kršenje socijalnih normi, odnosno neposredno antisocijalno, rizično i/ili delikventno ponašanje.

Novija istraživanja zanemaruju podložnost neutralnom pritisku vršnjaka te u fokus stavljaju samo podložnost pritisku vezanom uz antisocijalno ponašanje zbog čega je vrlo često sam pojam vršnjački pritisak postao sinonim za utjecaj vršnjaka na različita nepoželjna ponašanja kao što su početak pušenja, konzumiranje alkohola, marihuane, lakih i teških droga i sl.

Međutim, ovakva nam istraživanja samo govore o povezanosti konzumiranja droge mlade osobe i njezinog društva, ali nam ne govore ništa o uzročno-posljedičnom odnosu. Kao što je ranije već spomenuto, odabir prijatelja s kojima se družimo nije slučajan, te se u korelacijskim istraživanjima postavlja pitanje utječe li zaista društvo na mladu osobu da se ponaša na određeni način, ili mlada osoba traži društvo u kojem se može ponašati na određeni način - konzumirati drogu, redovito piti alkohol, skitati ulicama, činiti neka kaznena djela i sl.

Rezultati istraživanja Kiran-Esen (2003.) pokazuje značajnu korelaciju između pušenja vršnjaka u društvu i početka pušenja adolescenata. Unger i sur. (2001.) išli su korak dalje, te su osim same povezanosti mjerili podložnost vršnjačkom pritisku s obzirom na etničko podrijetlo adolescenata u SAD-u. Tako su pripadnici bijele rase spremniji popustiti pod pritiskom vršnjaka za početak pušenja od Latinoamerikanaca, Azijata i Afroamerikanaca, što ukazuje i na subkulturalne razlike u podložnosti vršnjačkom pritisku.

Urberg i sur. (2003.) također navode kako su za početak pušenja i konzumiranja alkohola podložniji oni vršnjaci koji visoko vrednuju prijateljstvo i odnose s vršnjacima, te su to vrlo često i oni koji su omiljeni u grupi, a Burton, Ray i Mehta (2003.) dolaze do

podatka kako dobri prijatelji nemaju nužno veći utjecaj na manifestiranje rizičnih ponašanja od poznanika, što je moguće povezati s pretpostavkom da adolescenti tada biraju društvo s kojim znaju da će se moći upustiti u različite aktivnosti, pa makar to bili i samo poznanici.

U longitudinalnom istraživanju na uzorku od 2 573 adolescenata Nash, McQueen i Bray (2005.) su detektirali obiteljske čimbenike koji doprinose manjoj podložnosti vršnjačkom pritisku, pogotovo na konzumiranje alkohola. Ovdje se radi zapravo o zaštitnim čimbenicima u području obitelji. Njihovi rezultati ističu pozitivno obiteljsko okruženje kao što su roditeljski nadzor, roditeljsko prihvaćanje i dobra komunikacija između roditelja i djece kao čimbenike koji su najviše povezani s manjim brojem prijatelja koji konzumiraju alkohol, većom samoefikasnosti za odbijanjem alkohola i manje doživljenog svakodnevnog stresa, što zajedno dovodi do manjeg konzumiranja alkohola. Autori naglašavaju kako je drugi važan čimbenik roditeljskog ponašanja vezan uz roditeljska očekivanja. Naime, adolescenti čiji su roditelji eksplicitno i jasno naglašavali svoje neslaganje s njihovim konzumiranjem alkohola manje i rjeđe su pili od onih čiji roditelji nisu naglašavali svoj stav. Interesantno je kako je utjecaj roditelja na konzumiranje alkohola značajno doprinomio učestalosti konzumiranja i kod djece koja su zbog problema u ponašanju ili ocjenama izbačena iz škole, a ujedno su se družili s osobama rizičnog ponašanja. Steinberg (1987.) također ističe kako su neke karakteristike obitelji povezane s podložnošću vršnjačkom pritisku. Tako navodi da je adolescentska podložnost vršnjačkom pritisku prema antisocijalnom ponašanju povezana s obiteljskom strukturom i dinamikom odnosa s roditeljima. Ističe kako je roditeljski nadzor negativno povezan s podložnošću vršnjačkom pritisku vezanom uz antisocijalne aktivnosti. Osim toga, Tolan i Cohler (1993.) navode kako su roditelji adolescenata podložnih pritisku vršnjaka permisivni, nekonzistentni u discipliniranju i ne kontroliraju dovoljno ponašanje svoje djece.

McIntosh, MacDonald i McKegancy (2003.) su istraživali vršnjački pritisak na početak konzumiranja marihuane kod adolescenata. Kombinacijama kvantitativnih i kvalitativnih analiza autori dolaze do rezultata kako je u uzorku onih adolescenata koji su prihvatili marihuanu polovica to učinila zato jer je željela imati iskustvo pušenja marihuane, a polovica zbog neke vrste neposrednog pritiska. Najčešće se radilo o uvjeravanju, razuvjeravanju ili neprestanim ponudama prijateljske naravi. Međutim, intervjuirajući adolescente, istraživači su došli do zaključka kako je i kod onih koji su prihvatili drogu zbog pritiska, znatiželja o tome kako je to pušiti marihuanu imala značajan utjecaj na činjenicu da probaju drogu.

Brown i sur. (1982., 1985., 1986., prema Berndt i Ladd, 1989.) smatraju kako je pritisak vršnjaka *višedimenzionalan* (adolescenti percipiraju vršnjački pritisak u različitim područjima svog života) i *višesmjern* (pritisak može ići u smjeru da adolescent nešto učini ili da nešto ne učini). Kako bi utvrdili područja vršnjačkog pritiska, Brown, Clasen i Eicher (1986.) zamolili su adolescente da navedu gdje sve oni sami ili njihovi vršnjaci nailaze na vršnjački pritisak. Analizom sadržaja utvrdili su pet područja vršnjačkog pritiska: 1. sudjelovanje u obiteljskim aktivnostima, 2. sudjelovanje u školskim aktivnostima, 3.

sudjelovanje u aktivnostima s vršnjacima, 4. konformiranje vršnjačkim normama (na primjer, konformiranje u odijevanju, slušanju glazbe i sl.) i 5. rizična ponašanja. Osim toga, autori su kod adolescenata u dobi između 12 i 18 godina ispitivali podložnost vršnjačkom pritisku i percepciju vršnjačkog pritiska, a rezultati su pokazali kako adolescenti percipiraju manji vršnjački pritisak u području rizičnih ponašanja. Što se tiče razlike s obzirom na spol adolescenata, pokazalo se kako značajna razlika postoji samo u području rizičnih ponašanja, odnosno kad je riječ o rizičnim ponašanjima, adolescenti su podložniji vršnjačkom pritisku nego što su to adolescentice.

Ovakvi rezultati idu u prilog potrebi višedimenzionalnog proučavanja vršnjačkog pritiska, uzimajući u obzir čimbenike vezane uz karakteristike samog adolescenta, obiteljske prilike, karakteristike grupe te kontekstualne faktore. No prije svega, nužno je definirati različita područja u kojima se pritisak među adolescentima javlja te istražiti postoje li razlike u podložnosti vršnjačkom pritisku u različitim područjima života adolescenata.

CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Dosadašnja su istraživanja pokazala kako je vršnjački pritisak višedimenzionalan konstrukt te kako mu na taj način treba pristupati u budućim istraživanjima (Brown i Clasen, 1985.; Brown, Clasen i Eicher, 1986.; Sim i Koh, 2003.). S obzirom da su inozemna istraživanja vezana za ispitivanje dimenzija vršnjačkog pritiska uglavnom provedena 80-ih godina prošlog stoljeća, a kako skale iz tog vremena nisu u svim područjima primjerene za današnje adolescente, nameće se potreba za utvrđivanjem područja vršnjačkog pritiska i konstrukcijom skale.

Cilj ovog rada je konstruirati višedimenzionalnu skalu podložnosti vršnjačkom pritisku te utvrditi razlikuje li konstruirana skala adolescente s obzirom na spol i razred. Utvrđivanje navedenih razlika podatak je koji nam govori u prilog diskriminativnoj valjanosti skale, s obzirom da Brown i Clasen (1985.) navode da ukoliko se podložnost vršnjačkom pritisku ispituje kao višedimenzionalan konstrukt, trebale bi se javiti razlike u nekim dimenzijama pritiska s obzirom na spol, kao i s obzirom na razred koji adolescenti pohađaju.

Iz navedenog cilja proizlaze sljedeći problemi i hipoteze:

1. Ispitati postoje li razlike u podložnosti vršnjačkom pritisku u različitim područjima s obzirom na spol adolescenata.

Hipoteza: Pretpostavljamo kako su adolescenti podložniji vršnjačkom pritisku vezanom za rizična ponašanja u odnosu na adolescentice.

2. Ispitati postoje li razlike u podložnosti vršnjačkom pritisku u različitim područjima s obzirom na razred adolescenata.

Hipoteza: Očekujemo kako će podložnost vršnjačkom pritisku, u svim područjima vršnjačkog pritiska, biti izraženija u prvom, nego u drugom i trećem razredu srednje škole.

Razlike u podložnosti vršnjačkom pritisku neće se ispitivati s obzirom na dob, već razred koji adolescenti pohađaju jer se pretpostavlja kako na podložnost vršnjačkom pritisku utječu i kontekstualni, odnosno situacijski čimbenici, kao što je u ovom slučaju upis u prvi razred srednje škole. Pretpostavljamo kako je kod učenika prvih razreda prisutna veća potreba za uklapanjem u novu sredinu, odnosno nove vršnjačke grupe.

METODA

UZORAK ISPITANIKA

Uzorak ispitanika je prigodan i čini ga 217 učenika prvih, drugih i trećih razreda dvije gimnazije (64,5%) i jedne ekonomske škole (35,5%) u Zagrebu. U svakoj školi je slučajno odabran jedan prvi, jedan drugi i jedan treći razred. Četvrti razredi nisu uključeni u uzorak jer je mjerenje provedeno krajem školske godine kada se četvrti razredi pripremaju za maturu i prijemne ispite. Uzorak čini 66% djevojčica i 34% dječaka u dobi od 15 do 18 godina starosti ($M=16,14$; $SD=0,882$).

MJERNI INSTRUMENT

Skala podložnosti vršnjačkom pritisku konstruirana je tako da su prije svega definirana područja vršnjačkog pritiska. Autori su krenuli od Brownove i Clasenove (1985.) konceptualizacije vršnjačkog pritiska prema kojoj se vršnjački pritisak javlja u pet područja života adolescenata:

1. sudjelovanje u obiteljskim aktivnostima
2. sudjelovanje u školskim aktivnostima
3. sudjelovanje u aktivnostima s vršnjacima
4. konformiranje vršnjačkim normama
5. rizična ponašanja.

Kako bismo provjerili javlja li se vršnjački pritisak i u današnje vrijeme u navedenim područjima te koja su to točno ponašanja unutar navedenih područja prema kojima vršnjaci vrše pritisak, provedene su četiri fokusne grupe sa srednjoškolcima. Nakon kvalitativne analize podataka prikupljenih fokusnim grupama, utvrđeno je postojanje pet područja vršnjačkog pritiska koja djelomično odgovaraju Brownovim i Clasenovim (1985.) područjima:

1. odnosi s vršnjacima
2. fizički izgled
3. odnosi s roditeljima
4. rizična ponašanja
5. ponašanje u školi.

Za svako područje osmišljeno je osam do deset čestica, odnosno ukupno 44 čestice koje su primijenjene na ranije opisanom uzorku.

Redukcija čestica provedena je temeljem raspršenja rezultata za svaku česticu, rezultata faktorske analize za svako od pet područja vršnjačkog pritiska, korelacija među česticama i korelacija čestica s ukupnim rezultatom te rezultata faktorske analize cijele skale. Konačna verzija skale podložnosti vršnjačkom pritisku sastoji se od pet područja vršnjačkog pritiska i ukupno 22 čestice.

Ispitanici su na skali od pet stupnjeva procjenjivali koliko je pojedina tvrdnja točna za njih pri čemu 1 znači »uopće nije točno«, a 5 znači »u potpunosti točno«. Sve su tvrdnje formulirane u istom smjeru - viši rezultat znači veću podložnost vršnjačkom pritisku. Unutarnja konzistencija skale izražena Cronbachovim alfa koeficijentom iznosi $\alpha = 0,877$, a pouzdanost pojedinih kategorija kreće se u rasponu od $\alpha = ,648$ (ponašanje u školi) do $\alpha = 0,799$ (odnosi s vršnjacima).

Osim skale podložnosti vršnjačkom pritisku, prikupljeni su i podaci o spolu, dobi i razredu ispitanika.

NAČIN PRIKUPLJANJA I OBRADA PODATAKA

Ispitivanje je provedeno grupno, u razredu za vrijeme školskog sata, tijekom travnja i svibnja 2008. godine. Prije same primjene, ispitanicima je rečeno kako se tvrdnje odnose na njihovo ponašanje u prijateljskim odnosima te kako neke tvrdnje više, a neke manje opisuju pojedine osobe, a njihov je zadatak procijeniti koliko je pojedina tvrdnja točna za njih. Također je naglašeno kako je ispitivanje anonimno.

Za analizu rezultata korišten je »SPSS 12 Program for Windows«. Da bismo napravili redukciju čestica, računali smo raspršenja rezultata za svaku česticu, proveli smo faktorske analize za svako od pet područja vršnjačkog pritiska te korelacije među česticama i korelacije čestica s ukupnim rezultatom. Osim toga, provedena je faktorska analiza skale podložnosti vršnjačkom pritisku te su za svaki faktor prikazani rezultati deskriptivne analize (aritmetičke sredine, standardne devijacije i unutarnja konzistencija), a zatim je provedena složena analiza varijance 2x3 (spolxrazred) za svako područje vršnjačkog pritiska. Zbog opsežnosti dobivenih rezultata, u ovom su radu prikazani samo rezultati faktorske analize nakon redukcije čestica.

REZULTATI I RASPRAVA

FAKTORSKA STRUKTURA SKALE PODLOŽNOSTI VRŠNJAČKOM PRITISKU

S obzirom da smo prilikom konstrukcije skale podložnosti vršnjačkom pritisku krenuli od Brownove i Clasenove (1985.) klasifikacije područja vršnjačkog pritiska te osmislili

Tablica 1.

Latentna struktura rezultata na Skali podložnosti vršnjačkom pritisku (N=217)

	Čestice	F1	F2	F3	F4	F5
Odnosi s vršnjacima (F1)	Ne bih se družio/la s vršnjacima koje moje društvo ne prihvaća.	0,739				
	Ne bih se družio/la s nepopularnim vršnjacima kako bi me članovi mog društva bolje prihvaćali.	0,691				
	Ismijavao/la bih i govorio/la bih loše o drugim vršnjacima ako bih time bio/la bolje prihvaćen/a.	0,615			0,389	
	Izbjegavam neke vršnjake jer ih izbjegavaju i ostali članovi mog društva.	0,595		0,429		
	Neću izabrati curu/dečka koja/ se ne sviđa mojem društvu.	0,533				
	Družio/la bih se s vršnjacima koji mi se ne sviđaju ako će to utjecati na moju popularnost u grupi.	0,526	0,422		0,340	
Fizički izgled (F2)	Promijenio/la bih svoj izgled na nagovor svog društva.		0,780			
	Promijenio/la bih frizuru na nagovor svojih prijatelja.		0,739			
	Na nagovor svojih prijatelja kupio/la bih odjeću ili obuću koju baš i ne želim.		0,701			
	Iako to ne želim, svoj fizički izgled usklađujem s izgledom drugih u svom društvu jer oni to od mene traže.		0,668			
Odnosi s roditeljima (F3)	Sklon/a sam prekršiti dogovor s roditeljima zbog očekivanja svojeg društva.			0,759		
	Na nagovor vršnjaka radio/la bih stvari s kojima se moji roditelji ne slažu.			0,736		
	Na nagovor drugih, ostao/la bih vani dulje iako se moji roditelji tome protive.			0,726		
	Važne odluke radije bih donio/donijela u skladu s očekivanjima društva nego roditelja.	0,359		0,500		
Rizična ponašanja (F4)	Upustio/la bih se u seksualni odnos ako bi me prijatelji na to nagovarali.				0,880	
	Upustio/la bih su u seksualni odnos ako se u mom društvu to očekuje.				0,842	
	Sudjelovao/la bih u krađi ili nekoj nedozvoljenoj radnji na nagovor svojeg društva.			0,508	0,518	
	Probao/la bih neku drogu ako to rade i drugi u mom društvu.				0,380	0,334
Ponašanje u školi (F5)	Iako to ne želim, u školi bih sudjelovao/la u »psinama« ako prijatelji to od mene traže.	0,345				0,668
	Iako to ne želim, markirao/la bih s nastave jer i drugi u mojem razredu to čine.					0,664
	Pod nastavom sudjelujem u »zabavnim igrama« (kartanje, potapanje brodova i sl.) kako se moji prijatelji ne bi naljutili.	0,320				0,607
	Kad bi većina razreda neopravdano izostala s nastave, i ja bih to učinio/la.					0,578

čestice unutar tih kategorija, proveli smo faktorsku analizu sa zadanih pet faktora koji su rotirani Varimax rotacijom. Skala podložnosti vršnjačkom pritisku sastoji se od 22 čestice koje zajedno objašnjavaju 57,8% varijance. U tablici 1. prikazana su zasićenja čestica u pojedinim faktorima.

Čestice koje su zadržane u konačnoj verziji skale podložnosti vršnjačkom pritisku grupiraju se u faktore prema očekivanju. Iz tablice 1. vidljivo je kako se neke čestice (npr. *Sudjelovao/la bih u krađi ili nekoj nedozvoljenoj radnji na nagovor svojeg društva.*) podjednako saturiraju na dva faktora. Iz latentne strukture rezultata na skali može se uočiti kako smo takve čestice zadržali u onom faktoru u kojem postižu nešto veću saturaciju, pri čemu one i sadržajno pripadaju tom faktoru. S obzirom da se radi o preliminarnoj verziji skale koja je dobivena postupkom redukcije čestica, smatramo kako ćemo daljnjom primjenom skale na većem uzorku ispitanika moći provjeriti njezinu faktorsku stabilnost. Daljnji rad autora također će biti usmjeren na modificiranje postojeće skale s ciljem povećavanja njezine konstruktne valjanosti.

Prvi faktor objašnjava 29,2% varijance, a uključuje čestice koje se odnose na druženje i ponašanje prema drugim vršnjacima te je stoga i nazvan *Odnosi s vršnjacima* (tablica 2.). Drugi i treći faktor objašnjavaju podjednak postotak varijance (9% i 8%) pri čemu drugi faktor govori o promjeni fizičkog izgleda pod pritiskom vršnjaka i prilagodbi izgleda ostatku društva te je nazvan *Fizički izgled*, a treći o pritisku vršnjaka u smjeru kršenja roditeljskih pravila i donošenja odluka koje su u suprotnosti sa stavom roditelja te je nazvan *Odnosi s roditeljima*. Četvrti faktor nazvan je *Rizična ponašanja* i objašnjava 6,4% varijance, a uključuje rizična ponašanja vezana uz seksualne odnose, krađu i konzumaciju droge. Peti faktor objašnjava 5,2% varijance, a sadrži čestice koje govore o pritisku vršnjaka prema kršenju školskih pravila i normi te je nazvan *Ponašanje u školi*.

Tablica 2.

Postotak varijance i pouzdanost subskala skale podložnosti vršnjačkom pritisku (N=217)

Faktori	Postotak varijance	Cronbachov α koeficijent
Odnosi s vršnjacima (F1)	29,2%	0,799
Fizički izgled (F2)	9,0%	0,774
Odnosi s roditeljima (F3)	8,0%	0,765
Rizična ponašanja (F4)	6,4%	0,721
Ponašanje u školi (F5)	5,2%	0,648

Faktori dobiveni u ovom istraživanju samo djelomično odgovaraju faktorima koje navode Brown i Clasen (1985.). Iako su nazivi faktora vrlo slični, čestice unutar pojedinih faktora razlikuju se što se može pripisati vremenskoj udaljenosti, ali i kulturalnim razlikama.

Tako na primjer Brown i Clasen (1985.) u svojoj skali vršnjačkog pritiska (Peer Pressure Inventory - PPI) stavljaju naglasak na neke izvanškolske aktivnosti (religiozne ili sportske) ili na neke odluke vezane uz obrazovanje koje nisu karakteristične za hrvatski obrazovni sustav (na primjer, odabir predmeta koje će pohađati). Osim toga, područje *Rizična ponašanja* u PPI ne može se uspoređivati s faktorom *Rizična ponašanja* u ovom istraživanju jer su Brown i Clasen (1985.) uključili u svoju skalu i čestice vezane za pušenje i konzumaciju alkohola, a te su čestice u ovom istraživanju izbačene iz skale jer se pokazalo kako nisko koreliraju s ostalim rizičnim ponašanjima i čine zaseban faktor.

Korelacije između faktora skale podložnosti vršnjačkom pritisku kreću se od $r = 0,288$ između *Fizičkog izgleda* i *Odnosa s roditeljima* do $r = 0,520$ između *Odnosa s vršnjacima* i *Fizičkog izgleda* (tablica 3.).

Tablica 3.

Korelacije između faktora Skale podložnosti vršnjačkom pritisku (N=217)

Faktori	F1	F2	F3	F4	F5
Odnosi s vršnjacima (F1)		0,520**	0,507**	0,423**	0,418**
Fizički izgled (F2)			0,403**	0,288**	0,418**
Odnosi s roditeljima (F3)				0,370**	0,489**
Rizična ponašanja (F4)					0,340**
Ponašanje u školi (F5)					

** $p < 0,01$

Dobivene korelacije umjerene su, što je u potpunosti očekivano jer potvrđuje kako postoji preklapanje između faktora, a ni jedna korelacija nije previsoka da bismo mogli reći kako neki faktori dijele preveliki postotak varijance i odnose se na isto područje vršnjačkog pritiska pa je jedan od faktora redundantan.

Rezultatima faktorske analize i korelacijama među faktorima potvrdili smo očekivanu faktorsku strukturu. No ono što je pomalo zabrinjavajuće je odvajanje čestica koje se odnose na pušenje i konzumaciju alkohola u zasebni faktor kada su provedene faktorske analize svakog pojedinog područja vršnjačkog pritiska. Te dvije čestice ne ulaze u faktor *Rizična ponašanja*, već čine zasebni faktor pa su izbačene iz konačne verzije skale. Pretpostavljamo kako je kod pušenja i konzumiranja alkohola riječ o normativnom ponašanju među adolescentima koje se ne doživljava kao neprikladno ili rizično za razliku od krađe ili konzumacije droge. Osim toga, u dobi od 15 do 17 godina, što predstavlja dob naših ispitanika, većina adolescenata je probala cigarete i alkohol, a dio njih i povremeno konzumira navedena sredstva pa im je vjerojatno bilo teško procijeniti koliko je za njih točno da bi pušili/pili kako bi bili bolje prihvaćeni u društvu, kada to već ionako čine.

RAZLIKE U PODLOŽNOSTI VRŠNJAČKOM PRITISKU S OBZIROM NA SPOL I RAZRED ADOLESCENATA

Adolescenti koji su sudjelovali u ovom istraživanju pokazuju kako su se u maloj mjeri spremni konformirati pritisku vršnjaka. Prosječni rezultati na pojedinim faktorima kreću se od $M=1,47$ ($SD=0,617$) za faktor *Fizički izgled* do $M=2,47$ ($SD=0,861$) za faktor *Ponašanje u školi* što znači da se u prosjeku odgovori adolescenata kreću od »uglavnom nije točno« za mene do »niti točno niti netočno«.

Tablica 4.

Rezultati deskriptivne analize na faktorima skale podložnosti vršnjačkom pritisku s obzirom na spol i razred adolescenata ($N=217$)

Faktori	Spol				Razred					
	Dječaci		Djevojčice		1.		2.		3.	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Odnosi s vršnjacima	1,74	0,773	1,56	0,613	1,70	0,710	1,54	0,685	1,60	0,619
Fizički izgled	1,44	0,640	1,49	0,506	1,47	0,570	1,40	0,564	1,54	0,708
Odnosi s roditeljima	1,95	0,795	1,99	0,888	2,17	0,842	1,89	0,800	1,86	0,893
Rizična ponašanja	1,86*	0,918	1,29	0,506	1,58	0,776	1,39	0,641	1,48	0,743
Ponašanje u školi	2,46	0,955	2,48	0,811	2,52	0,822	2,31	0,900	2,58	0,850

* statistički značajna razlika s obzirom na spol ($p<0,01$)

Da bismo odgovorili na postavljene probleme, koristili smo složene analize varijance 2×3 (spol $\times$ razred). Testirane su razlike između aritmetičkih sredina rezultata na svakom pojedinom faktoru s obzirom na spol i razred adolescenata (tablica 4.).

Očekivali smo kako će dječaci biti podložniji vršnjačkom pritisku od djevojčica samo u području rizičnih ponašanja jer su i rezultati Brown, Clasen i Eicher (1986.) pokazali kako su dječaci podložniji vršnjačkom pritisku u području antisocijalnog ponašanja dok se u ostalim područjima vršnjačkog pritiska nisu javile značajne razlike. Rezultati analize varijance pokazali su kako se razlika u podložnosti vršnjačkom pritisku između dječaka i djevojčica doista javlja samo kod faktora *Rizična ponašanja* ($F(1,215)=30,546$; $p<0,01$) i to tako da je veća podložnost vršnjačkom pritisku prema rizičnim ponašanjima prisutna kod dječaka.

U adolescenciji su djevojčice više usmjerene na individualne odnose s prijateljicama dok su dječaci usmjereniji na grupu vršnjaka (Vasta, Haith i Miller, 1998.) pa je moguće da su spremniji popustiti vršnjačkom pritisku u području rizičnih ponašanja kako bi si osigurali bolji status u grupi.

Ipak, dobiveni rezultati ne mogu se jednoznačno interpretirati. Možemo zaključiti kako su dječaci spremniji konformirati se rizičnim ponašanjima, ali ne možemo sa sigurnošću reći zašto se konformiraju. Dječaci su skloniji od djevojčica rizičnom ponašanju i češće sudjeluju u takvim aktivnostima jer su tijekom adolescencije skloniji prihvatiti pozitivna uvjerenja vezana uz delikventna ponašanja (Pardini, Loeber i Stouthamer-Loeber, 2005.) pa ne možemo znati jesu li oni spremniji konformirati se zato što su inače skloniji takvim ponašanjima ili se doista teže odupiru vršnjačkom pritisku u tom području.

Druga hipoteza ovog rada bila je da će podložnost vršnjačkom pritisku biti veća u prvom u odnosu na drugi i treći razred. Očekivali smo takve rezultate jer istraživanja pokazuju kako je podložnost vršnjačkom pritisku najizraženija oko 15. godine (Tolan i Cohler, 1993.). Osim toga, u prvom razredu adolescenti ulaze u novu socijalnu sredinu, stvaraju nova prijateljstva i žele ostaviti dobar dojam te zauzeti što bolju poziciju u grupi vršnjaka. Kako kretanjem u prvi razred srednje škole dolazi do kontekstualnih promjena, može se očekivati da će u takvim novim okolnostima adolescenti biti spremniji popustiti pod pritiskom vršnjaka. Tako Steinberg i Silverberg (1986.) ističu kako postoji veća vjerojatnost traženja potvrde od drugih čak i pod cijenu vlastite autonomije kada su socijalni status pojedinca i njegove veze s drugima nesigurne. Iz toga proizlazi pretpostavka kako su adolescenti čiji je socijalni status nesiguran skloniji konformiranju grupi pa je za očekivati da će učenici prvih razreda biti najpodložniji vršnjačkom pritisku. Rezultati analiza varijance koji se odnose na razlike u podložnosti vršnjačkom pritisku s obzirom na razred koji adolescenti pohađaju pokazali su kako ne postoji značajna razlika ni na jednom faktoru podložnosti vršnjačkom pritisku.

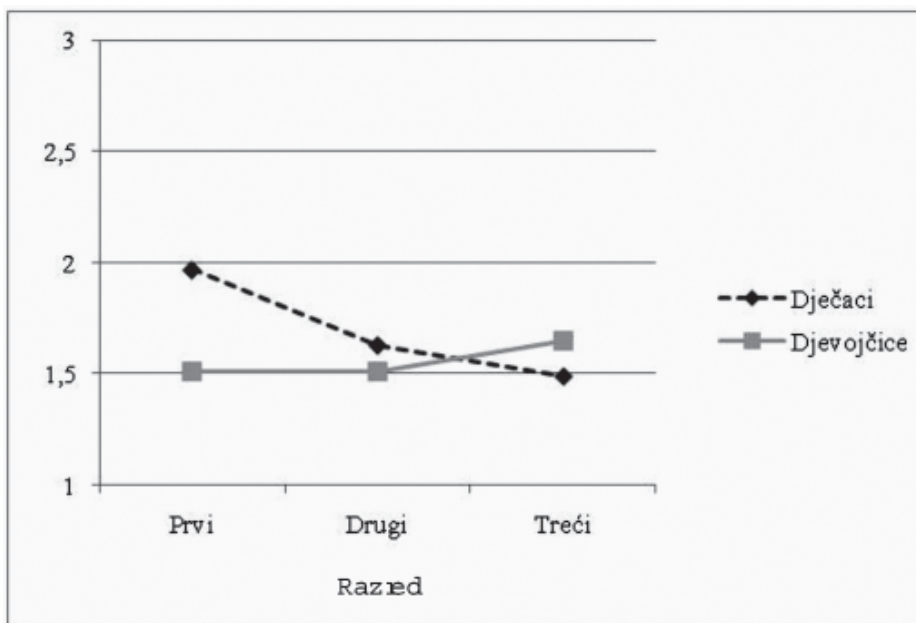
Temeljem rezultata možemo odbaciti drugu hipotezu te možemo pretpostaviti kako je ipak odabrani raspon razreda (dobi) premali da bi se mogle zabilježiti promjene u podložnosti vršnjačkom pritisku. Da bismo dobili bolji uvid u promjene u podložnosti vršnjačkom pritisku koje se odvijaju kroz razdoblje adolescencije, nužno je u istraživanje uključiti i mlađe i starije adolescente od onih uključenih u ovo istraživanje. S obzirom na zahtjevnost skale podložnosti vršnjačkom pritisku smatramo da je ne bi trebala ispunjavati djeca mlađa od 12 godina jer je u tom slučaju upitno koliko bi ozbiljno pristupili davanju odgovora, ali i koliko bi razumjeli pojedine čestice.

Osim glavnih efekata spola i razreda, složenom analizom varijance smo provjerili i značajnost interakcije spol_razred za svaki faktor podložnosti vršnjačkom pritisku. Rezultati su pokazali kako je interakcija značajna samo za faktor *Odnosi s vršnjacima* ($F(2,215)=1,638$; $p<0,05$) i to tako da su u navedenom području dječaci podložniji vršnjačkom pritisku u prvom i drugom razredu, a djevojčice u trećem razredu. Iz slike 1. vidimo kako kod dječaka podložnost vršnjačkom pritisku veznom uz odnos s vršnjacima pada pohađanjem višeg razreda, dok kod djevojčica raste s prelaskom iz drugog u treći razred.

Slika 1.

Prosječni rezultati dječaka i djevojčica na faktoru *Odnosi s vršnjacima* s obzirom na razred koji pohađaju

Ovakav rezultat je neočekivan i predstavlja zanimljiv podatak koji bi svakako trebalo provjeriti novom primjenom skale podložnosti vršnjačkom pritisku na uzorku sa širim rasponom dobi. Nameće se pitanje ukazuje li ovaj rezultat na to da odnosi s vršnjacima s porastom dobi postaju djevojčicama važniji. To svakako predstavlja zanimljivo istraživačko pitanje koje bi trebalo provjeriti u budućim istraživanjima.

ISTRAŽIVAČKE NEDOUMICE U PODRUČJU VRŠNJAČKOG PRITISKA

Jedan od najvećih problema koji se javljaju u području istraživanja vršnjačkog pritiska predstavlja samo definiranje konstrukta te razdvajanje i razlikovanje vršnjačkog pritiska od utjecaja vršnjaka. U uvodnom dijelu ovog rada prikazani su različiti pristupi definiranju i razdvajanju ovih dvaju konstrukata te su autori iznijeli svoja stajališta vezana uz navedeni problem.

Osim ranije navedenog, nužno je definirati i operacionalizirati objektivni vršnjački pritisak (ako uopće možemo reći da on postoji) i subjektivni doživljaj pritiska, odnosno percepciju vršnjačkog pritiska. Tom se problematikom autori namjeravaju baviti u budućim istraživanjima i radovima.

Problem u području predstavlja i mjerenje konstrukta jer se postavlja pitanje koliko su adolescenti uopće svjesni vršnjačkog pritiska, odnosno koliko su svjesni da su nešto učinili zbog pritiska, a ako i jesu svjesni, nameće se pitanje koliko su to spremni priznati. Upravo zbog toga ne iznenađuju niže prosječne vrijednosti odgovora adolescenata na faktorima dobivenim u ovom istraživanju. Zbog toga dobivene rezultate treba uzeti s određenom rezervom. Kako bi se provjerila ova hipoteza, potrebno je podložnost vršnjačkom pritisku mjeriti i na nešto drukčiji način (na primjer, pomoću hipotetskih situacija te usporediti rezultate dobivene na različitim mjerama).

Ovaj rad ukazao je na još jednu poteškoću vezanu uz mjerenje podložnosti vršnjačkom pritisku, a ona se odnosi na problem mjerenja podložnosti vršnjačkog pritiska za ponašanja koja adolescenti u trenutku mjerenja čine i koja su do tog trenutka vjerojatno već prihvatili kao vlastiti izbor bez obzira iz kojeg razloga su ih započeli činiti. Primjer za takva ponašanja predstavlja pušenje i konzumacija alkohola. Čini se kako rješenje tog problema vjerojatno leži u nešto drugačijoj uputi ispitanicima u kojoj bi trebalo više naglasiti kako se od njih očekuje da procjene bi li se ponašali na određeni način, iako to ne žele, kako bi izbjegli sankciju vršnjaka ili dobili pohvalu, status, prihvaćanje i sl.

ZAKLJUČAK

Skala podložnosti vršnjačkom pritisku prikazana u ovom radu sastoji se od 22 čestice koje čine pet faktora te se može zaključiti kako pokazuje zadovoljavajuću faktorsku strukturu i pouzdanost izraženu Cronbachovim alfa koeficijentom. No skalu je potrebno još doraditi zbog rezultata vezanih uz čestice koje se odnose na pušenje i konzumaciju alkohola. Faktor *Rizična ponašanja* svakako bi trebao sadržavati i te čestice.

Rezultati ovog istraživanja pokazali su kako su dječaci, u odnosu na djevojčice, podložniji vršnjačkom pritisku u području rizičnih ponašanja, no nema razlike u podložnosti vršnjačkom pritisku s obzirom na razred koji adolescenti pohađaju.

LITERATURA

1. Aronson, E., Wilson, T. D. & Akert, R. M. (2005). **Socijalna psihologija**. Zagreb: Mate d.o.o.
2. Bastašić, Z. (1995). **Pubertet i adolescencija**. Zagreb: Školska knjiga.
3. Berndt, T. J. & Ladd, G. W. (1989). **Peer relationships in child development**. New York: Wiley & Sons, Inc.
4. Brown, B. B. & Clasen, D. R. (1985). The multidimensionality of peer pressure in adolescence. **Journal of Youth and Adolescence**, 14 (6) 451-468.
5. Brown, B. B., Clasen, D. R. & Eicher, S. A. (1986). Perceptions of peer pressure, peer conformity dispositions, and self-reported behavior among adolescents. **Developmental Psychology**, 22 (4) 521-530.

6. Buckner, J. D., Mallott, M. A., Schmidt, N. B. & Taylor, J. (2006). Peer influence and gender differences in problematic cannabis use among individuals with social anxiety. **Anxiety Disorders**, 20, 1087-1102.
7. Burton, A. B., Ray, G. E. & Mehta, S. (2003). Children's evaluations of peer influence: The role of relationship type and social situation. **Child Study Journal**, 33 (4), 235-255.
8. Erikson, E. H. (1968). **Identity, youth and crisis**. New York: Norton.
9. Kaplan, P. S. (2004). **Adolescence**. Boston: Houghton Mifflin Company.
10. Kiran-Esen, B. (2003). Examining the adolescents' smoking according to their peer pressure levels and gender. **Educational Sciences: Theory & Practice**, 3 (1), 179-188.
11. McIntosh, J., MacDonald, F. & McKeganey, N. (2003). The initial use of drugs in a sample of pre-teenage schoolchildren: The role of choice, pressure and influence. **Drugs: education, prevention and policy**, 10 (2), 147-158.
12. Nash, S. G., McQueen, A. & Bray, J. H. (2005). Pathways to adolescent alcohol use: Family environment, peer influence and parental expectations. **Journal of Adolescent Health**, 37, 19-28.
13. Pardini, D. A., Loeber, R. & Stouthamer-Loeber, M. (2005). Developmental shifts in parental and peer influences on boys' beliefs about delinquent behavior. **Journal of Research on Adolescence**, 15 (3), 299-323.
14. Parke, R. D. & Buriel, R. (2001). Socialization in infancy and childhood. **International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences**, 14516-14522.
15. Sim, T. N. & Koh, S. F. (2003). A domain conceptualization of adolescent susceptibility to peer pressure. **Journal of Research on Adolescence**, 13, (1) 57-80.
16. Steinberg, L. (1987). The impact of puberty on family relations: Effects of pubertal status and timing. **Developmental Psychology**, 23, 452-460.
17. Steinberg, L. & Silverberg, S. B. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. **Child Development**, 57, 841-851.
18. Tolan, P. H. & Cohler, B. J. (1993). **Handbook of clinical research and practice with adolescents**. New York: John Wiley & Sons, Inc.
19. Unger, J. B., Rohrbach, L. A., Cruz, T. B., Beazconde-Garbanati, L., Howard, K. A., Palmer, P. H. & Johnson, C. A. (2001). Ethnic variation in peer influences on adolescent smoking. **Nicotine & Tobacco Research**, 3, 167-176.
20. Urberg, K. A., Luo, Q., Pilgrim, C. & Degirmencioglu, S. M. (2003). A two-stage model of peer influence in adolescent substance use: individual and relationship-specific differences in susceptibility to influence. **Addictive Behaviors**, 28, 1243-1256.
21. Vasta, R., Haith, M. M. & Miller, S. A. (1998). **Dječja psihologija - moderna znanost**. Jastrebarsko: Naklada Slap.

*Marija Lebedina-Manzoni
Martina Lotar
Neven Ricijaš
University of Zagreb
Faculty of Education and Rehabilitation Sciences
Department of Behavioral Disorders*

ADOLESCENTS' SUSCEPTIBILITY TO PEER PRESSURE - CHALLENGES OF DEFINING AND MEASURING

SUMMARY

The aim of the research was to construct a multidimensional susceptibility to peer pressure scale and explore eventual differences in susceptibility to peer pressure regarding gender and grade. The participants were 217 first, second and third grade high-school students in Zagreb. The sample included 66% of girls and 34% of boys, aged 15 to 18. Areas of peer pressure and categories of potential items for the scale were defined on the basis of Brown's and Clasen's (1985) conceptualization of peer pressure. Focus groups with adolescents were also conducted with the aim of gaining peer pressure categories. Item reduction was conducted in several steps: distribution of each item, factor analysis for each category, inter-item and item-total correlations and factor analysis of the whole scale. The constructed version of the scale included 22 items on five factors (1. Peer relations; 2. Physical appearance; 3. Relations with parents; 4. Risk behaviour and 5. Behaviour in school). The scale showed good factor structure and internal consistency. The results of the research suggest that boys are more susceptible to peer pressure than girls only for risk behaviour, whereas there are no differences in susceptibility to peer pressure related to the grade attended by the students.

Key words: *adolescents, peer influence, peer pressure, risk behaviour.*

